

סימן א. בדין חתיכת יבלת במקדש, קג ע"א

- משנה. חותכין יבלת במקדש, אבל לא במדינה, ואם בכלי – כאן וכאן אסור.
גמרא. זרמינהו: הרכיבו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו אין דוחין, רבי אליעזר אומר: דוחין!
- א. רבי אליעזר ורבי יוסי (בן) + מסורת הש"ס: [בר'] + חנינא; חד אמר: הא זהא בלחה, ולא קשיא; כאן – ביד, כאן – בכלי
ב. וחד אמר: הא זהא ביד, ולא קשיא; הא – בלחה, הא – ביבישה.
ג. ולמאן דאמר הא ביד הא בכלי מאי טעמא לא אמר הא בלחה הא ביבישה? אמר לך: ביבישה אפילו בכלי נמי שרי. מאי טעמא – איפרכא.
ד. ולמאן דאמר הא בלחה זהא ביבישה, מאי טעמא לא אמר הא ביד הא בכלי? אמר לך: בכלי – הא תנן: אם בכלי – כאן וכאן אסור. ואידך: הא דקתני התם – משום דקא בעי אפילו רבי אליעזר ורבנן.
ה. ואידך: דומיא דהרכיבו והבאתו מחוץ לתחום קתני, דרבנן. ואידך: הרכיבו דלא כרבי נתן, דאמר: החי נושא את עצמו. הבאתו מחוץ לתחום – כרבי עקיבא, דאמר: תחומין דאורייתא.
ו. מתיב רב יוסף, אמר רבי אליעזר: קל וחומר, ומה שחיטה שחיטא משום מלאכה – דוחה את השבת, אלו שמישום שבות – אינו דין שידחו את השבת?
ז. אלא אמר רב יוסף: הא זהא ביד, ושבות מקדש במקדש – התירו, שבות דמקדש במדינה – לא התירו ...
ח. רבא אמר: רבי אליעזר היא, דאמר: מכשירי מצוה דוחין את השבת. ומודה רבי אליעזר, דכמה דאפשר לשנויי – משנינן.

משנתנו מחלקת בין חתיכת יבלת (במקדש) ביד שמותרת לבין בכלי שאסורה. ת"ק במשנה בפסחים אסר חתיכת יבלת ללא חילוק בין יד לכלי, ולכאורה אפילו ביד מה שסותר למשנתנו. נחלקו אמוראים ביישוב הסתירה, ומחלוקתם נובעת ממחלוקת הלכתית.

מחלוקת רבי אליעזר ורבי יוסי ברבי חנינא, סעיפים א-ה

מ"ד א			מ"ד ב		
לחה	כלי	יד	לחה	כלי	יד
אסור	אסור	מותר	לחה	אסור	אסור
[פסחים]	[פסחים]	[משנתנו]	[פסחים]	[פסחים]	[פסחים]
וסיפא של משנתנו					
יבישה	מותר	מותר	יבישה	אסור	מותר
			[סיפא דמשנתנו]	[משנתנו]	[משנתנו]

למ"ד א רק המשבצת הימנית עליונה אסורה, ולמ"ד ב רק השמאלית תחתונה מותרת.
מ"ד א מעמיד את החילוק בין משנתנו למשנת פסחים בחילוק בין הטורים (ושתיהן בשורה העליונה), ואילו מ"ד ב מעמיד את החילוק בין המשניות בחילוק בין השורות (ושתיהן בטור השמאלי).

בסעיף ג מבררת הגמרא את שיטתו של מ"ד א, שלא קבל את תירוצו של מ"ד ב, משום שלשיטתו כל הטור השמאלי מותר. עדיין לכאורה יכולה היתה הגמרא להקשות מדוע הוא לא העמיד את שתי המשניות בטור הימני, הא בלחה והא ביבישה, דהיינו להעביר את משנתנו לימנית תחתונה), אלא שבמשנתנו מפורש בסיפא דין כלי, כך שאת הרישא מוכרחים להעמיד ביד, ולא ניתן אם כן להעמידה במשבצת השמאלית תחתונה.

בסעיף ד מבררת הגמרא את שיטתו של מ"ד ב, שלא קבל את תירוצו של מ"ד א. לכאורה קושיית הגמרא לא מובנת: הרי למ"ד ב כל השורה העליונה אסורה, וכיצד יכול היה להעמיד את המשניות הסותרות בשורה זו? על כרחינו שהגמרא בסעיף זה לא מבקשת להשוות את תירוצו לתירוצו חבירו אלא שכשם שמ"ד א העמיד את שתי המשניות באותה שורה (עליונה) אף מ"ד ב יכול להעמיד את שתיהן באותה שורה (תחתונה), דהיינו להעביר את משנת פסחים לימנית תחתונה. תירוצ הגמרא הוא, שבימנית תחתונה עוסקת כבר משנתנו (בסיפא), כך שהמשנה בפסחים לא צריכה לחזור על דין זה, ועדיף להעמידה בשמאלית עליונה.

טענה אחרונה זו מעלה קושי על מ"ד א, שהרי לפי מ"ד זה אכן משנת פסחים עוסקת באותו מקרה של הסיפא של משנתנו (ימנית עליונה), שהרי לשיטתו זו היא המשבצת היחידה האסורה, ולא ניתן להעמידן בשתי משבצות שונות), והיישוב לכך הוא, שבמשנת פסחים יש חידוש של מחלוקת ר"א. בסעיף ה נפתח דיון שלא ברורה מטרתו. המילה ואידך בתחילתו מעידה לכאורה על כך שאנו חוזרים ומקשים על מ"ד ב את הקושיא מתחילת הסעיף הקודם, מדוע לא העמיד את משנת פסחים בימנית תחתונה (לאור זאת שיש במשנת פסחים חידוש מצד מחלוקת ר"א) אך אם כך, כיצד מיישב זאת התירוצ: דומיא דהרכבתו וכו', הרי גם לפי המקשן משנת פסחים עוסקת באיסור דרבנן (יבישה). ואכן רש"י כאן פירש שקושיא זו מבקשת להציע שמשנת פסחים עוסקת ביד ובכלי, דהיינו משבצת ימנית עליונה.

נראה אם כן לומר, שאכן בתחילת הסעיף הקודם המקשן הציע שמשנת פסחים תמוקם בימנית תחתונה כך ששתי המשניות עוסקות באותה שורה (דומיא דמ"ד א), אך התירוצ שכבר שנינו משבצת זו בסיפא של משנתנו אכן מספק (למרות שהוא לא מוסכם על מ"ד א, וראה בשוטנשטיין הערה 10 שלא פירשו כך). בסעיף ה המקשן מציע הצעה חדשה, והיא להעמיד את משנת פסחים בימנית עליונה, וכאן יהיה דמיון גמור למ"ד א לגבי מיקומה של משנת פסחים (אם כי לא לגבי משנתנו כנ"ל). בתירוצ שוללת הגמרא אפשרות זו משום הדמיון לשאר הדוגמאות במשנת פסחים, שאסורות רק מדרבנן.

גם כעת (כמו בסוף סעיף ד) תירוצו של מ"ד ב מעלה קושי למ"ד א, שהרי לשיטתו היבלת במשנת פסחים היא איסור דאורייתא, והיישוב לכך הוא שליטתו גם הדוגמאות האחרות הן דאורייתא. לסיכום שלב זה, הגמרא הציעה למ"ד ב להעמיד את משנת פסחים בימנית תחתונה, ובימנית עליונה. ההצעה הראשונה נדחתה משום הכפילות בין הסיפא במשנתנו למשנת פסחים וההצעה השנייה משום החריגות בתוך הדוגמאות האחרות של משנת פסחים. מ"ד א לא מקבל את שתי הדחיות הנ"ל כדי שלא יהיו קושיות על שיטתו.

שיטות רב יוסף ורבא, סעיפים ו-ח

בסעיף ו שולל רב יוסף את מיקומה של משנת פסחים בימנית עליונה [כמו שהעמיד מ"ד א], משום שמהשו"ט במשנה מבואר שת"ק אוסר משום שבות, ולא משום איסור דאורייתא.

אמנם גם את שיטת מ"ד ב הוא אינו יכול לקבל משום שהוא מסכים מבחינה הלכתית לטבלה של מ"ד א (רש"י), דהיינו שרק המשבצת הימנית עליונה אסורה, כך שא"א להעמיד את משנתנו בשמאלית התחתונה, כי אז הסיפא אוסרת ביבישה ע"י כלי (ימנית תחתונה), ולשיטתו זה מותר [כמ"ד א].

רב יוסף אם כן מעמיד הן את משנתנו והן את משנת פסחים בשמאלית עליונה, ומחלק ביניהן לאור החילוק בין שבות דמקדש לשבות דמדינה.

גם רבא מעמיד את שתי המשניות בשמאלית עליונה, אלא שמשנתנו כרבי אליעזר, שמתיר מכשירין, אלא דהיכא דאפשר משנינן, ולכן משנתנו אוסרת בכלי.

רב יוסף

	כלי	יד
לחה	אסור	שבות דמקדש מותר [משנתנו]
	[סיפא של משנתנו]	שבות דמדינה אסור [פסחים]
יבישה	מותר	מותר

רבא

	כלי	יד
לחה	אסור	לר"א מותר [משנתנו]
	[סיפא של משנתנו]	לחכמים אסור [פסחים]
יבישה	אסור אפילו לר"א [?]	מותר

בטבלה של רבא בימנית תחתונה כתבנו שאסור אפילו לר"א, משום מהמשך הסוגיא (ע"ב) עולה שלר"א אם אפשר לשנות שני שינויים אסור לעשות בשינוי אחד בלבד, ולכן גם ביבישה נראה שמותר דווקא בכלי.